

Samer Dalarnas urinvånare

Ny bok lyfter fram eftersatt folkgrupp ur historiens glömska

Dalarnas förhistoria kan skrivas om.

Dalarna koloniserades inte från Mälardalen. I stället är det en inre utveckling hos urbefolkningen som delade upp folket i ett fångst och ett bondefolk.

Marianne Törner
Kulturred
Tel
023-935 13
Fax
023-936 09

Kultur- bro över sundet

Bygget av Öresundsbron ska följas av bygget av en kulturbro över Öresund.

100 miljoner kronor ska få kulturlivet att blomstra på båda sidor av sundet. Kulturbroens första biennal invigs 15 september 2000.

– Biennalen ska vara ett vartannat år återkommande kulturarrangemang och den ska ge regionen tillgång till kultur i absoluta världsklass, säger Lars Nittve, ordförande för Fonden kulturbro 2000.

● BÖCKER

**Möten i gränsland
Samer och germaner i mellan-
skandinavien
Statens historiska
museum/Stockholm
Redaktör: Inger Zachrisson**

Det försöker boken "Möten i gränsland" visa. Ingrid Zachrisson är redaktör för boken. Av de åtta författarna är tre arkeologer, en osteolog, en odontolog, en kvartärgeolog, en fenno-urgist och en nationalekonom.

Samer har bott i Dalarna under minst 2 000 år, förklarar de åtta författarna i boken.

Runt Falun

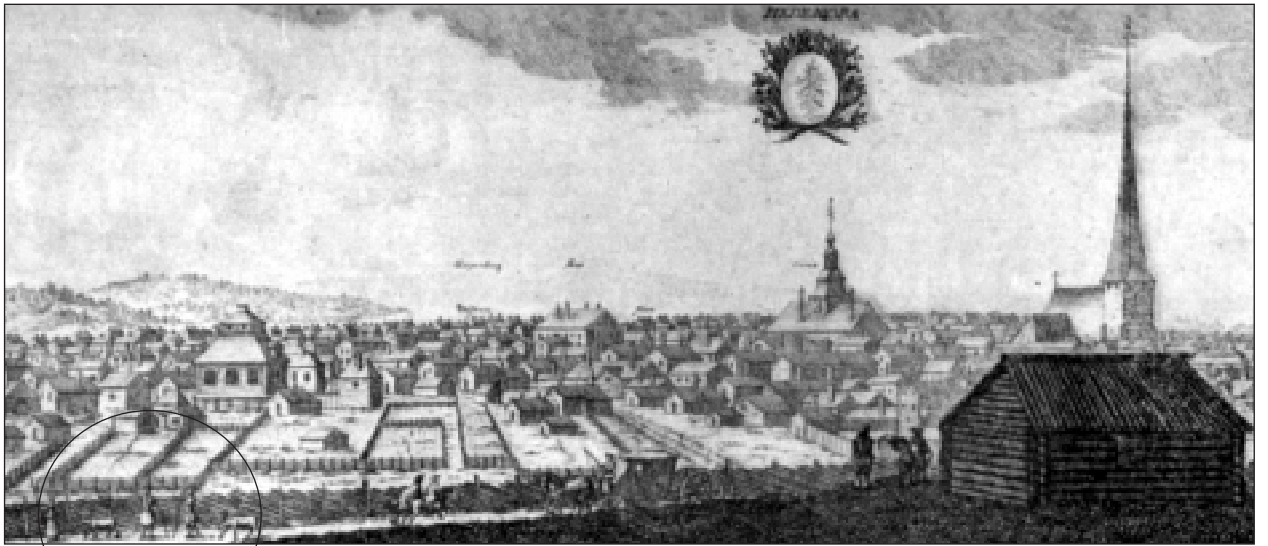
Och att det levt renskötande samer runt Falun och resten av länet på 1600-talet är helt klart. Det finns skriftliga bevis i kyrkböcker och från statsmakten.

Frågan har i stället varit var de kom ifrån och när. För de dyker bara upp i skrifterna på 1600-talet och förklarar att deras förfäder levt så länge i Dalarna att de inte förstår det samiska språket.

Författarna försöker bevisa att samerna inte kom någonstans ifrån. De har alltid funnits i Dalarna, Hälsingland, Jämtland, Södra Norge och Finland.

Tvångsflytt

Och på 1730-talet försökte statsmakten tvångsflytta Dalarnas skogssamer till fjällen. Det lyckades inte. En orsak var att bönderna i Svärdsjö ställde upp för sina gran-

Bildbeviset. Samer med renar var ett vanligt motiv i Hedemora på 1600-talet. Bilden med samer och renar finns i Erik Dahlbergs, Suecia Antiqua.

nar. De behövde samernas hantverkskunnande.

Men statsmakterna gav sig inte. De fortsatte att förfölja samerna. Nya lagar och förordningar ströp samernas rörelsefrihet. De måste bland annat ha ett pass för att röra sig utanför mantalsskrivningsorten. Och bössorna fick de lämna in till förvaring när det inte var jakttid.

Resultatet blev att renskötseln tynade bort. Men ända in på 1900-talet fanns det samer, eller lappar som de kallades på den tiden, kvar i Dalarnas kyrkböcker.

De åtta författarna lägger fram många övertygande argument för en ny syn på det historiska förloppet under järnålder-medeltid. Författarna vill återupprätta

den historiesyn som rådde för drygt 100 år sedan.

Den att samerna och dess förfäder har en mycket lång historia inte bara i norra utan också i mellersta Skandinavien.

Det är samma historiesyn som råder i dagens Finland, den östra delen av Sverige som förlorades 1809.

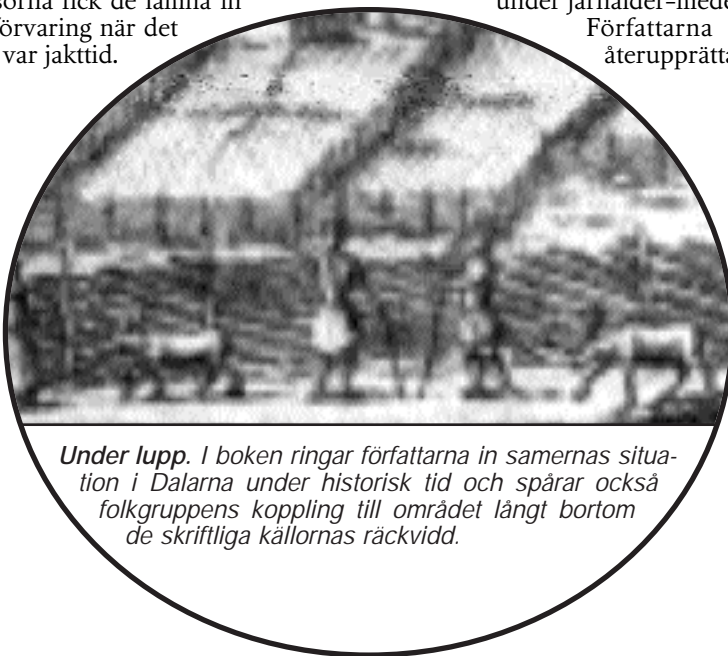
Där är historien ganska klar och rak i dag. Ett halvt sekel efter inlandsisen drog stenåldersfolk in. Vid tiden för vår tideräknings början fanns samer i hela Finland. Så småningom utvecklades de till ett folk med boskapsskötsel och åkerbruk när man fått kontakt med folk sydöst ifrån.

Trängdes undan

Eftersom jordbruket kan föda 50-100 gånger fler människor på samma yta som fångstkulturen trängdes samerna undan när nya områden lades för plogen.

I Dalarna finns det fortfarande spår efter samerna; i kyrkböcker, som namn på platser, i folkdräkter, på hembygdsgårdar och museer och i hemslojden.

SVEN HALLERDAL

Under lupp. I boken ringar författarna in samernas situation i Dalarna under historisk tid och spårar också folkgruppens koppling till området långt bortom de skriftliga källornas räckvidd.

Rick

Varje gång det blir sommar så tänker jag lite extra på Rick. Min vän! Min polare! Rickard Walter, vi var blodsbröder, Han är borta nu sedan mer än 15 år, men han finns.

Det var en äventyrlig tid då för länge sedan. Mycket skratt, många tårar. Jag vet inte hur många knipor som vi tog oss ur tillsammans. I Paris. I Nordafrika. På Åsgatan.

Men det var en knipa som jag aldrig kunde hjälpa honom ur, eller han mig. Kärleken. Men för honom var allting alltid på blodigt allvar och när han mötte min andra bästa vän – Marianne – då mötte han sitt öde.

Marianne var konstnär. Långt hår. Skrattade så man blev lycklig. Jag förstår inte varför jag aldrig blev kär i henne, men vi var som syskon istället. Rick blev desto mer förälskad. Han frågade mig vad han skulle göra. Han frågade mig hur man gör när man vet att allting är på riktigt. När man vet att man träffat den som man vill leva resten av livet tillsammans med. Jag svarade att jag inte visste för jag visste inte då.

Marianne & Rick. De hade ett Elisabeth Taylor & Richard Burton förhållande. Kunde inte leva med varandra och de kunde inte leva utan varandra. De slogs och älskade, berusade sig med allting, på naturliga och onaturliga sätt. Hon gjorde honom illa genom att avvisa honom. Han gjorde henne illa genom att försvinna i veckor. Men de älskade varandra, Mer än jag förstod. Då.

○○○

Jag var, och är, så oerhört mycket enklare. Jag trodde att bara två människor älskar varandra så gör de väl varandra lyckliga och så fortsätter vi allihop att vara unga och må bra i all evighet. Visst borde det väl vara så. Men tiden gick.

I början av juni 1982 hade de gjort slut och Rick hade slagit sönder något hotellrum där de varit och Marianne blev ihop med en redan på den tiden nerdekad rockmusiker. Rick ringde mig, han sa: "Nu är det nog. Jag sticker".

Jag försökte övertala honom, men det gick inte. Han hade fått en massa skumma vänner och några av dem följde han

med till Sydamerika. Gud vet vad de skulle göra där, men det var ingenting för scouter. Han försvann för gott där. Ingen hörde av honom mer. Han hittades aldrig, men dödförklarades senare och har en sten på Skogskyrkogården som bär hans namn.

Marianne blev aldrig sig lik. Målade dystra tavlor. Gifte sig med en amerikansk gallerist, flyttade till New York och dog i en flygolycka i slutet av 80-talet. Slut på historien.

○○○

Det är på många sätt en alltigenom sorglig historia. Tyvärr är den sann. Men de handlar om en del fina saker. Vänskap. Och kärlek.

Jag tänker ofta på Rick och extra mycket den här årstiden som är den då han försvann. Jag tänker att han ska komma tillbaka en dag. Att han inte dog där i Sydamerika. Att han ska stå utanför min dörr igen, lite äldre, luggsliten av solen och av vinden, men samma Rick. Samma gamla Rick.

Hur det än är så finns han. Han talar

till mig ibland, ser på mina försök att få stil på livet. Skakar på huvudet eller nickar. Ler eller ser bekymrad ut. Hans budskap är tydligt och enkelt:

"Var rädd om livet. Var rädd om den tid du har. Vårda kärleken".

Jag lovar. Jag ska. Jag saknar dig, Rick. Sov gott. Vi ses.

Hans Sjöberg / Undertecknat

Hans Sjöberg